

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MARKO PRŠA

**Problematični primeri rabe vejice v novinarskih besedilih na portalu www.rtvsl.si v
letu 2017**

Diplomsko delo

Ljubljana, oktober 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MARKO PRŠA

**Problematični primeri rabe vejice v novinarskih besedilih na portalu www.rtv slo.si v
letu 2017**

Diplomsko delo

Mentor:izr. prof. dr. Hotimir Tivadar

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Slovenistika

Ljubljana, oktober 2018

Zahvala

To zahvalo bi najprej namenil svojemu mentorju izr. prof. dr. Hotimirju Tivadarju za strokovno vodstvo in spodbudo pri pisanju pričujočega diplomskega dela.

Iskrene besede zahvale si prav tako zaslužijo vsi člani moje ožje in malo širše družine, ki so kljub dolgoživosti mojega študentskega statusa vendarle verjeli vame in mi z dvigovanjem morale pomagali dočakati ta dan.

Krivično pa bi bilo, če bi pozabil na svoje zveste prijatelje in sostanovalce ter sodelavce Evo, Demjana, Klavdijo, Dolores, Simono, Roka, Polono, Karmen, Tatjano in vse druge meni drage ljudi, ki jih poimensko žal ne morem imenovati v neskončnost.

Izvleček

Problematični primeri rabe vejice v novinarskih besedilih na portalu www.rtv slo.si

Diplomsko delo se osredotoča na primere rabe vejice, ki so s stališča pravopisa povzročali največje zadrege. Povedi so bile izbrane iz novinarskih besedil na portalu nacionalne radiotelevizije ali z drugim imenom Multimedijски center. Delo temelji na normativnih priročnikih in v različnih publikacijah objavljenih dozdajšnjih jezikovnih razpravah, ki so tematsko strogo vezane na rabo vejice in najpogostejša vprašanja v povezavi z njo. Vsebuje tudi pregled teoretičnih podlag rabe vejice v normativnih priročnikih, ker v praksi očitno ne odpravljajo vedno novih zadreg. Največje dileme oziroma nedoslednosti so povezane z rabo vejice v večstavčno sestavljenih povedih, kjer največ težav povzroča zamejitev vrinjenih oz. odvisnih stavkov. Drugo poglavje so večbesedni enodelni vezniki, tretje pa vprašanje protivnosti, ko je ta izražena zgolj z nikalnico. Dodani so tudi posamezni primeri, ki jih je mogoče obravnavati ne samo skladijsko in ki še dodatno izkazujejo potrebo po vnovičnem premisleku celostne obravnave stave vejice v prihodnje.

Ključne besede: raba vejice, normativni priročniki, novinarski članek, levosmerna in desnosmerna vejica, enodelni večbesedni veznik, protivnost

Abstract

Problematic cases of comma use in journalistic texts on website www.rtv slo.si

This thesis focuses on the cases of comma use that, spelling-wise, caused the most significant dilemmas. The sentences are taken from journalistic texts extracted from the website of the national radio and television, ie. Multimedia Centre. The work leans both on normative handbooks as well as relevant publications of historical and recent linguistic discussions concerning the correct usage of the comma and questions connected to such usage. These discussion are strictly tied to correct comma usage and the most common questions concerning such usage. The thesis also contains an overview of the theoretical bases of comma usage contained within normative handbooks, since in practice they apparently do not solve ever-newer dilemmas. The biggest dilemmas and/or inconsistencies are to do with comma usage within compound sentences, where the issue is separating dependent clauses. The second category of dilemmas are multi-verbal single-object conjugates, while the third is the question of adversatives, when they are expressed only with a conjunction and negation. In addition, individual cases have been added, which can be addressed more than just syntactically, and which further demonstrate the need for a renewed consideration regarding the entire discussion surrounding the comma's positioning in the future.

Key words: comma usage, normative handbooks, journalistic article, right-directional and left-directional comma, multi-verbal single-object conjugates, adversatives

KAZALO VSEBINE

1	Uvod.....	6
2	Pomen lektorske službe na RTV-ju – stroka in zahtevna javnost.....	8
2.1	Nabor besedil.....	8
3	Umestitev vejice in vidik razčlenbe pogostih dilem pri rabi vejice.....	9
3.1	Pravilo desnosmerne in levosmerne vejice.....	10
3.1.1	Izbrani primeri zapletenih večstavčnih povedi.....	11
3.1.1.1	Primeri nepravilne stave vejice, ki ogrožajo razumevanje zapisanega	13
3.1.2	Zveza nestavčno-stavčno enakovrednih delov	14
3.2	Protivnost: da ali ne?	16
3.2.1	Primeri povedi z veznikom <i>in</i> v protivni vlogi	16
3.3	Večbesedni enodelni vezniki	17
3.3.1	Primeri povedi z večbesednimi enodelnimi vezniki	18
3.4	Izpuščanje veznikov	20
3.5	Fonetični vidik – alternativni vidik	21
3.6	Kdaj je odprava vejice res nujna?.....	23
4	Sklepna analiza pridobljenih rezultatov.....	24
5	Sklep	26
6	Literatura.....	28
7	Spletni viri.....	28

KAZALO TABEL

Tabela 4.1	Analiza novinarskih besedil	24
------------	-----------------------------------	----

1 Uvod

Morda se zdi, da znova odpiramo poglavje, o katerem ni več mogoče razpredati in najti alternativnih rešitev oz. odgovorov na relevantna vprašanja, kjer so teoretične podlage znane, kjer za odpravo morebitnih zadreg oz. dilem zadostuje pogled v novejšo normativno pravopisno priročnike. O tovrstnih vsebinskih vprašanjih so veliko pisali Nataša Logar, Tina Lengar Verovnik, Marta Kocjan Barle – prispevki so zbrani v publikacijah Pravopisna razpotja (Dobrovoljc in Lengar Verovnik, 2015) in Pravopisna stikanja (Jakop in Dobrovoljc, 2012) –, praktične izkušnje pri mojem vsakdanjem delu in nekatera nenaslovljena vprašanja tudi v strokovnih krogih, kot se bo izkazalo v nadaljevanju, pa so me dovolj strokovno vznemirili, da zgoraj omenjenemu ne morem pritrditi, in me nagovorili do te mere, da znotraj tega diplomskega dela načnem oziroma zastavim nekaj dilem, kar je morda lahko tudi smerokaz za nadaljnje razmišljanje pri samem normiranju rabe vejice v prihodnje.

Tega dela se lotevam s samozavestnim prepričanjem, da morebiten odklonilen odnos do obravnave nekaterih vprašanj znotraj rabe vejice oziroma celo nekatera mnenja o nesmiselnosti vztrajanja pri dosledni in hkrati ustrezni rabi vejice niso upravičeni. Moje vsakdanje delo z daljšimi in občasno zapletenimi besedili me je prepričalo, da je raba vejice v stavku lahko bistvena za vzpostavljanje kohezije kot enega bistvenih kriterijev besedilnosti in pomenskega razlikovanja znotrajstavčnih enot. Tu pa se spoprimumo še z enim pomembnim dejavnikom pri določenih primerih zapisovanja vejice, in sicer ko se sporočevalčev namen in naslovnikovo razumevanje nujno ne prekrijeta, vendar bi vsaj za zdaj to zahtevalo preširok nabor gradiva za pričujoče delo, zato bom morda nekatere primere samo navedel in jih osmisлил znotraj našega tematskega razpona obravnavanih vprašanj.

Predmet obravnave bodo socialnozvrstno gledano publicistična besedila, ki jih pišejo, urejujejo in nadgrajujejo novinarji, zaposleni na Radioteleviziji Slovenija, in sicer na njenem portalu Multimedijški center (www.rtv.slo.si), ki je zadolžen za objavo novinarskih besedil na spletu in teletekstu. Njihov obseg in dolžina se naglo povečujeta oziroma podaljšujeta, kar presega oziroma ruši pojmovanje, da gre za novičarski portal, ki naj bi ponujal kratka in jedrnata besedila. Medijska konkurenca postaja vse močnejša tudi na spletu in ob zavedanju, da gledanost televizije in branost časopisov upadeta, medijske družbe obsežne novinarske članke selijo tudi na splet, kjer lahko dosežejo večjo branost in stik tudi z mlajšimi bralci, ki splet vsakodnevno uporabljajo tudi kot vir informacij in novic. Tovrsten izbor pa se mi zdi

relevanten še z dveh vidikov. Nacionalna radijska in televizijska hiša si že od nekdaj prizadeva za skrb za ohranjanje jezikovne kulture, tako je zapisano tudi v četrtem členu Zakona o RTV Slovenija, kar je v današnjem času družbenih omrežij, hitro posredujočih novic in površinskega dojetja novinarskih postulatov še poseben izziv. Drugi vidik so upravičene zahteve bralcev in uporabnikov portala po »neoporečni« rabi vseh jezikovnih sredstev na vseh ravneh jezika in njihovo neposredno odzivanje na morebitne nedoslednosti in domnevne napake pri rabi jezika. Tretji vidik pa je zaznavanje sporočevalčevih kompetenc pri pisanju. Novinarji na nacionalnem portalu so velikokrat pod pritiskom ažurnosti in hitrega posredovanja temeljnih informacij, zato me je še posebej zanimal njihov občutek za jezik in bralca, pri čemer raba vejice lahko izkaže nekaj teh znanj in kompetenc.

V diplomskem delu se bom najprej ozrl na nekaj relevantnih razprav in esejev o rabi vejice, se osredotočil tudi na Slovenski pravopis 2001 v poglavju Raba vejica in opozoril na nekatere pomanjkljivosti. Stava vejice je v aktualnem pravopisu vezana na skladijske kriterije, v nasprotju s starejšimi izdajami pravopisa pa je deljena na skladijsko in neskladijsko. Ker si uporabnik brez dobrega poznavanja skladijskih značilnosti in podrobne stavčne analize s tako segmentiranimi pravili ne more pomagati, se zdi, da SP 2001 umanjka temeljna značilnost jezikovnih priročnikov, tj. uporabnost oz. aplikativnost (Dafne, Osrajnik 2015: 494). Tu je mogoče izpostaviti predvsem izostanek primerov iz vsakdanje prakse, ki bi uporabniku jezika olajšali izbiro in omogočili ustrežnejšo rabo vejice v dvomljivih situacijah.

Pri analizi novinarskih besedil oziroma posameznih primerov znotraj teh, objavljenih na portalu rtslo.si, se bom osredotočal predvsem na daljše in zapletene povedi, pri katerih je raba vejice pišočim povzročala največ težav, opozoril bom tudi na nekatere nenavadne primere, ki povzročijo zadrege tudi pri lektorjih oziroma svetovalcih za slovenski jezik, kar lahko že pomeni smernice za vključitev kakega novega poglavja pri normiranju rabe vejice v naslednjih izdajah pravopisnih priročnikov oziroma dopolnitvi obstoječe razlage v SP 2001. Zadnji del bo posvečen nekaterim zadregam pri razumevanju tega, kako je besedilo hotel podati sporočevalec in kako ga lahko sprejme bralec (naslovnik).

2 Pomen lektorske službe na RTV-ju – stroka in zahtevna javnost

Javna radiotelevizija premore zakonske vzvode, ki zagotavljajo, da se intenzivneje posveča jeziku in govornemu besedi – vprašanje je samo, ali dovolj. Za jezikovno kulturo deloma skrbi lektorska in prevajalska služba v okviru fonetičnih vaj za radijske in televizijske napovedovalce in novinarje ter sprotne zagotavljanja lektorsko kompetentnih ljudi znotraj nekaterih uredništev. Pri tem k sreči ni izjema niti Multimedijski center, kjer je razvoj medmrežja poskrbel za skokovito rast objavljenih novinarskih besedil in posledično povečal potrebe po dodatnem obsegu lektorskih delovnih ur, saj jezikovni svetovalec v osmih urah pregleda tudi do 90.000 znakov brez presledkov, kar seveda za skoraj dvakrat preseže lektorsko normo, ki jo je mogoče najti na spletni strani Lektorskega društva Slovenije. V 90. letih je znotraj uredništva prevladoval teletekst, ki je bil po količini objavljenih novic lažje obvladljiv, nato pa so se tovrstne novinarske vsebine začele seliti na splet, kjer pa se je z okrepljenim uredništvom novinarsko delo močno povečalo. Trenutno število ur, namenjenih lektoriranju besedil na portalu MMC, ne sledi realnim potrebam, tudi zaradi pomanjkanja denarja. Pozitivno pa je, da se je v zadnjih letih pojavila težnja po sestajanju in razpravi o posameznih jezikovnih vprašanjih ter poenotenju jezikovnih rešitev znotraj celotnega zavoda, saj uredništva prej niso delovala enotno in povezano. Pred dvema letoma ustanovljena za zdaj neformalna koordinacija jezikovnih svetovalcev, ki združuje lektorje, prevajalce, napovedovalce, fonetičarki in nekatere vodje uredništev, redno skrbi za sprotne odgovore na najbolj pereča vprašanja, ki jih zastavljajo predvsem trenutne okoliščine, besedila ter bralci, poslušalci in uporabniki.

2.1 Nabor besedil

Analizirani korpus besedil je obsegal 20 novinarskih člankov, ki so bili na portalu www.rtv slo.si objavljeni med februarjem in majem 2017 in jih lahko po klasifikaciji Mance Košir v Nastavkih za teorijo novinarskih vrst zvrstno razdelimo na dve ravni: informativno in interpretativno (Košir 1988: 63). Znotraj tega lahko tudi besedila razdelimo na več vrst oziroma družin. Prevladovale so predvsem vestičarska, poročevalska in deloma tudi reportažna vrsta znotraj informativne zvrsti, v sklopu tega pa sem se srečeval oziroma analiziral, seveda samo za potrebe obravnave rabe vejice, naslednje žanre: kratko vest, razširjeno vest, intervju in reportažo. Zvrstno interpretativno gledano prav tako po

klasifikaciji Koširjeve bi del člankov lahko vrstno opredelil tudi kot komentatorsko vrsto, znotraj tega pa žanrsko kot kolumne (Košir 1988: 65).

Izbor je potekal sočasno z lektoriranjem omenjenih člankov, merila za izpostavitvev pa so bili predhodne izkušnje in jezikovni čut za zadrege oziroma neupoštevanje pravopisnih pravil zapisovanja vejice, predvsem pa primeri, s katerimi se bomo srečevali na naslednjih straneh in ki niso naključne napake, ampak primeri rabe, ki sprožajo dileme, nepravilno zapisovanje ali pa morda celo nerazumevanje predvsem skladijskih pravil zapisovanja vejice. V analizo sem namerno vključil nekaj besedil, ki niso bila vezana na takojšnji čas objave, kar pomeni, da avtorji niso bili pod časovnim pritiskom oziroma so lahko besedilo pred objavo večkrat pregledali, s čimer sem želel doseči, da analiza odseva resnične zadrege oziroma »neznanje«, in ne tipkarske napake, ki bi bile storjene med hitrim tipkanjem ali hitenjem ponuditi kar najbolj ažurno informacijo javnosti, kot so agencijske novice ali udarne novice dneva oziroma danega trenutka.

Besedila iz obravnavanega korpusa je danes na tej spletni strani mogoče najti samo v lektorirani različici, saj RTV Slovenija tudi na portalu zaposluje lektorje oz. svetovalce za jezik, ki vsa objavljena besedila lektorirajo. To večinoma storijo isti dan, ko so ta že objavljena, kar bi lahko označili za pomanjkljivost, saj so posledično besedila bralcu ponujena v nepopolni jezikovni podobi v branje. Tovrstna praksa se je uveljavila zaradi potrebe po ažurnosti in zahtev bralcev in uredništev po čim hitrejšem podajanju svežih informacij, česar pa lektorji znotraj obsega ur ne zmorejo pravočasno jezikovno urediti. Velikokrat pa se tudi zgodi, da se ista novica nadgrajuje z novimi podatki, sprotno lektoriranje pa je tako rekoč onemogočeno. Sam sem imel dostop do še nelektoriranih besedil, zato lahko z gotovostjo trdim, da zadrege oz. napake v primerih niso izmišljene oziroma potrjene.

3 Umestitev vejice in vidik razčlemba pogostih dilem pri rabi vejice

V uvodu in prvem poglavju sem že nakazal, kaj je predmet mojega raziskovanja. Seveda se mi je takoj porodilo vprašanje, s katerega vidika bi se lahko lotil obravnave rabe vejice, s skladijskega, pomenskega, recepcijskega ali prozodijskega. Analiza največjih zadreg oz. neustreznosti – namenoma se izogibam izrazu napak, saj ne bi želel takoj zacementirati vseh ponujenih primerov kot končno množico edinih rešitev – mi je narekovala, da se vsega skupaj lotim predvsem s skladijskega vidika. Skladnjo Mojca Smolej opredeli kot tisto slovnično

področje, ki predstavlja opis kompozicije besed v besedne zveze, stavke oziroma povedi. Hkrati pa razkriva ali odkriva različne vrste odnosov in njihove zakonitosti med besedami, ki skupaj tvorijo vedno višje enote (stavki, povedi) (Smolej 2011: 8). Omenjena avtorica skladnjo razdeli na več ravni, z našega zornega kota pa se bomo ukvarjali predvsem s strukturno skladnjo, ki obravnava tudi stavčne tipe. Glede na ugotovljeno v analizi sem kot izhodišče vzel razpravo Toma Korošca K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001, kjer vejico definira kot eminentno skladijsko ločilo, ki zaznamuje določena skladijska razmerja. Teh je tudi v slovenščini končna množica, saj skladnja velja za konservativno jezikovno ravnino, ki se oblikuje že ob začetkih jezika, se pa širi razpoznavanje določenih razmerij, hkrati pa se krepijo pomenska razločevanja, kar tudi narekuje rabo vejice (Korošec 2003: 247–248).

Mojo usmeritev je delno narekovala tudi teoretična podlaga po Beaugrandu in Dresslerju, ki definirata kriterije besedilnosti in znotraj tega opredelita kohezijo, ki je drzno rečeno podrejena skladnji, saj ta vsiljuje svoje organizacijske vzorce površinskemu besedilu. Ker pogosto obstaja slovnična odvisnost med elementi, ki ne stojijo neposredno drug poleg drugega, mora skladnja poskrbeti za tesno povezane vzorce različnih velikosti in kompleksnosti, v katere je mogoče sprti vstavljati novo snov (De Beaugrande, Dressler 1992: 41). Prav zato je pomembno, da ohranimo razmerja in jih z normativno rabo vejice ne rušimo, zato velja naslednje poglavje obravnavati z veliko mero aplikativnosti.

Da ne bi zašli v nevarnost abstraktne razlage in neskončnih teoretičnih podlag, bom naslednja poglavja zamejil oziroma utemeljil na praktičnih primerih. Primarna naloga tega diplomskega dela je namreč opozoriti na primere v rabi, saj ti odsevajo vedenje jezikovnih uporabnikov, za predloge, kako poglavja smiselno umestiti v prihajajoče priročnike, pa je tovrstno razmišljanje prav gotovo preveč okrnjeno in bi terjalo širše teoretične in praktične osnove.

3.1 Pravilo desnosmerne in levosmerne vejice

Novinarji oziroma tvorci publicističnih besedil v svojem sporočanju velikokrat tvorijo sestavljene povedi z vrinjenimi stavki, polstavki ali odvisniki. Tu pa se pojavi težava, saj se velikokrat zgodi, da pred veznikom, ki uvaja odvisnik ali vrinjeni stavek, postavijo vejico, to ločilo pa umanjka pri zamejitvi v nadaljevanju, ko poved zopet nadaljujejo na skladijsko gledano isti ravnini kot pred vrivanjem stavkov oziroma odvisnikov. Slovenski pravopis po

mojem mnenju tu ni dovolj jasen v svojih navodilih, saj obravnavano razmerje in vejico znotraj tega površinsko opredeli kot obvezno stoječo, ne glede na to, ali je nadredni stavek pred odvisnim, za njim ali pa ga obdaja (Slovenski pravopis 2003: §325), znotraj istega člena pa naniza več primerov, ki bi v vsakdanji rabi sicer lahko imeli oporo, vendar pa so premalo segmentirani in obrazloženi oziroma sploh niso: *Radovednost, kdo je v hiši, jo je prignala na obisk. Dejal sem jim, da ga ni doma, in jih odslovil.* (Slovenski pravopis 2003: §325). Tozadevno rabo vejico natančno opredeli Tomo Korošec v članku K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001, kjer uporabi izraza levosmerna in desnosmerna vejica.

Pravilo o desno- in levosmerni vejici izhaja iz splošne teoretične predpostavke, da je sporočanje proces, ki poteka v času in prostoru, vidno-pisno sporočanje v evropskih kulturah pa tako, da sporočanje poteka linearno od leve proti desni, v omejenem vidnem polju še navzdol, zmeraj znova od leve proti desni. Vejica mora biti dober kazalnik, da je to pravilo izpolnjeno, saj določena skladijska razmerja zaznamuje, drugih spet ne, in če to vemo oz. če je tvorec to pravilno upošteval, so vejice v linearnem poteku smerniki (orientirji) glede tega, katero skladijsko razmerje se je začelo (to dela desnosmerna vejica), katero pa zaključilo (to dela levosmerna vejica). To omogoča razbiranje smisla, kakršnega je določil tvorec (Korošec 2003: 251–252). Iz tega sledi, da desnosmerno vejico postavimo pred vsemi podrednimi vezniki (izjeme so v Slovenskem pravopisu ustrezno razčlenjene), oziralnimi zaimki in prislovi, ki uvajajo stavčne prilastke in odvisnike, in pred vsemi besedami, s katerimi se začenjajo polstavčni prilastki, polstavki, pristavki, vrinjeni stavki in dostavki. Zelo preprosto rečeno, kar bi morda vodilo tudi k razumljivejši razlagi piščim v vsakdanjem življenju, vse, kar sledi desno od vejice, moramo zamejiti tudi na drugi strani, tj. z levosmerno vejico, seveda če poved smiselno nadaljujejo nadaljnji stavki, ki izpeljejo oz. dopolnijo začetni stavek na isti ravnini.

3.1.1 Izbrani primeri zapletenih večstavčnih povedi

Prvi analizirani primer nakazuje zadrego pri predmetnem odvisniku, ki je predhodnemu podrejen in ki ga začinja veznik *kar*, poved pa nadaljuje veznik *in*, ki vpeljuje in hkrati dopolnjuje predmetni odvisnik, ki je podrejen začetnemu glavnemu stavku. V pričujočem primeru sta umanjkali tako levosmerna kot desnosmerna vejica.

»Cilj je bil, da smučam neobremenjeno, da pokažem vse kar znam in dam vse od sebe,« po svoji prvi zmagi v svetovnem pokalu pravi smučar Boštjan Kline. (Kline užival v trenutku, ko sta bila Feuz in Jansrud za njim, objavljeno 24. 2. 2017)

Če pravilno postavimo vejice, bi bila popravljena različica videti takole:

»Cilj je bil, da smučam neobremenjeno, da pokažem vse, kar znam, in dam vse od sebe,« po svoji prvi zmagi v svetovnem pokalu pravi smučar Boštjan Kline.

Naslednji primer prav tako izkazuje zgoraj zapisano, kjer je intervjuvanec podal obširen odgovor, novinar pa je poved zapisal v navedeni obliki. Znova gre za poved, znotraj katere so glavni stavki in odvisniki razdeljeni na več ravnin, vsebinsko pa tako strukturo narekuje primerjava dveh okoliščin med seboj. Enega izmed odvisnih stavkov zopet uvaja veznik *kar*, vendar se ta primer od zgornjega razlikuje po tem, da novinar ni imel težav z desnosmerno vejico pred prvič uporabljenim veznikom *kar*. Zadrega se najprej pojavi pri levosmerni vejici pred veznikom *in*, ki bi zamejila prvi del odvisnega stavka na tej ravnini, in vnovični uporabi desnosmerne vejice pred veznikom *kar*, ki uvaja drugi del odvisnega stavka na tej ravnini:

»Zavzeli smo stališče, ki je temeljilo na prečudovitem parku Brdo pri Kranju, da pravzaprav zarezemo zelo jasno mejo med tem, kar je skozi leta naredila narava in tem kar so danes naredile človeške roke /.../« (Arhitektova odgovornost je zelo velika, saj arhitektura ni moda, ampak traja bistveno dlje časa, objavljeno 3. 4. 2017)

Zaradi lažje predstave naj poved zapišemo znova, da odpravimo morebitne nejasnosti in ustrezno odpravimo pravopisne pomanjkljivosti:

»Zavzeli smo stališče, ki je temeljilo na prečudovitem parku Brdo pri Kranju, da pravzaprav zarezemo zelo jasno mejo med tem, kar je skozi leta naredila narava, in tem, kar so danes naredile človeške roke /.../«

3.1.1.1 Primeri nepravilne stave vejice, ki ogrožajo razumevanje zapisanega

Večkrat pa nas pravilo levo- in desnosmerne vejice opomni tudi na to, da je ustrezna stava vejica ključna tudi pri razumevanju besedila, saj se v številnih primerih lahko izgubi pravi pomen zapisanega, predvsem v pravnih in drugih občutljivih besedilih pa bi to lahko imelo celo tudi zelo hude posledice. Izpostavljam primer, kjer se je porušilo razumevanje zapisanega, struktura pa je znova vodila k problematični rabi levosmerne vejice pred veznikom *in*, ki naj bi zamejil vrinjeni stavek:

Med ukrepi, ki so še v fazi sprejemanja, pa sta osnutek novele zakona o integriteti in preprečevanju korupcije, ki je v javni razpravi in predlog zakona o sistemskih preiskavah projektov državnega pomena, njegova parlamentarna obravnava je bila na predlog ministrstva za pravosodje preložena. (Vlada: Izpolnili smo večino zastavljenih ukrepov za preprečevanje korupcije, objavljeno 2. 3. 2017)

Lektor je pravopisno poved popravil na naslednji način, vendar se postavlja dvom, ali so res odpravljene vse nejasnosti, morebiti bi avtorju lahko celo svetoval, da poved razbije. To bi bilo pri hitrem branju tudi naslovniku razumljivejše, saj se dilema pojavi tudi v zadnjem delu povedi, kjer ni jasno, ali je bila preložena obravnava osnutka novele, novele zakona ali obojega.

Med ukrepi, ki so še v fazi sprejemanja, pa sta osnutek novele zakona o integriteti in preprečevanju korupcije, ki je v javni razpravi, in predlog zakona o sistemskih preiskavah projektov državnega pomena, njegova parlamentarna obravnava je bila na predlog ministrstva za pravosodje preložena.

Za dodatno ilustracijo, da so primeri prakse potrebni dodatne razčlenitve v prihodnjih jezikovnih razpravah in posledično priročnikih, pa navajam na videz strukturno in pravopisno preprosto poved, kar se pa v rabi oziroma postavljanju vejic ni potrdilo:

Govorice o tem, da se bo 26-letni pevec preizkusil tudi kot igralec sta razkrila snovalca priljubljene tv-serije David Benioff in DB Weiss /.../ (Presenečenje za Maisie: v Igro prestolov prihaja Ed Sheeran, objavljeno 13. 3. 2017)

Znova smo morali biti priča lektorskemu posegu na naslednji način, saj gre za dodan odvisni stavek, ki terja, da ga zamejimo in smiselno sklenemo tudi levosmerno:

Govorice o tem, da se bo 26-letni pevec preizkusil tudi kot igralec, sta razkrila snovalca priljubljene TV-serije David Benioff in DB Weiss /.../

Pomen in razumevanje bi bila lahko hitro ogrožena oziroma porušena tudi v naslednjem primeru, ko avtor zopet ni postavil levosmerne vejice:

Ministrstvo verjame, da ga na prizivnem sodišču v San Franciscu najverjetneje spet čaka poraz in si je za nadaljevanje sodnih postopkov raje izbralo prizivno sodišče v Richmondu, ki je malce bolj konservativno. (Zvezni sodnik Havajev zavrnil administracijo Donalda Trumpa, objavljeno 20. 3. 2017)

Pomen povedi je narekoval spodnji podčrtan popravek, v nasprotnem bi lahko pomenilo, da si je obtoženi sam izbral sodišče, vendar je varovalka pred napačnim razumevanjem uporabljena pravilna spregatev s končnico glagola *izbral(o)*, iz česar je mogoče razbrati, da je ministrstvo tisto, ki izbira sodišče, zato je levosmerna vejica pred veznikom *in* nujna:

Ministrstvo verjame, da ga na prizivnem sodišču v San Franciscu najverjetneje spet čaka poraz, in si je za nadaljevanje sodnih postopkov raje izbralo prizivno sodišče v Richmondu, ki je malce bolj konservativno.

Sklenemo lahko, da je za razbiranje pravilnega pomena in razumevanje povedi uporaba levo- in desnosmerne vejice temeljna in nujna, avtorji pa se očitno v pomanjkanju časa in znanja premalo zavedajo ustreznosti rabe vejice v okviru pravkar sklenjenega tematskega sklopa.

3.1.2 Zveza nestavčno-stavčno enakovrednih delov

Pravopisno bolj ozaveščeni pisci, tukaj imam v mislih seveda tudi novinarje, ki pišejo za Multimedijški center, pa so včasih pred dilemo, ker morda včasih neupravičeno strogo sledijo nekaterim pravilom. Ena takih zadreg se nakazuje pri zvezi nestavčno-stavčno enakovrednih

delov, kjer pravopis brez dodatnih razlag ponudi samo še primer: *Pozimi in kadar je mraz, moramo zakuriti* (SP 2003: §315). Korošec nas opozori, da je bilo pravilo tudi ob predhodnih pravopisnih priročnikih nezanesljivo, razvoj vprašanja pa je zanimiv ne samo zgodovinsko. Robotost merila se kaže tudi v primerih iz naše prakse, čeprav ti naj ne bi smeli več dopuščati dilem (Korošec 200: 253–254). Pravilo namreč ne izvzema izjem, ko gre za zvezo stavčnega člena in člen z osebno glagolsko obliko:

V prvem nastopu za TV Slovenija je predsednica Slovenskega državnega holdinga Lidia Glavina, pojasnila načrte s prodajo NLB-ja in Cimos, in kakšna so pričakovanja glede drugega tira. (Glavina: Postopno prodajo NLB-ja je predlagalo vodstvo SDH, ne politika, objavljeno 19. 4. 2017)

Jezikovna norma je narekovala spodnji popravek, poved pa je zanimiva tudi z vidika prozodijske rabe, saj je avtor uporabil vejico tudi pred prvo osebno glagolsko obliko, očitno po načelu glasovnega poteka povedi, zato jo bomo znova obravnavali v enem izmed prihodnjih poglavij.

V prvem nastopu za TV Slovenija je predsednica Slovenskega državnega holdinga Lidia Glavina pojasnila načrte s prodajo NLB-ja in Cimos_in kakšna so pričakovanja glede drugega tira.

V spodnjem primeru pa želim izpostaviti še nekaj. Eden izmed avtorjev člankov mi je dejal, da mu podčrtana struktura deluje nenaravno, in predlagal poseg v obliki dodatnega kazalnega zaimka.

Delati in da smo srečni pri delu, pa se naučimo doma, ob starših, ki prihajajo iz službe, zadovoljni ali razočarani, izpolnjeni ali izčrpani. (Srečni pri delu?, objavljeno 17. 3. 2017)

Poseg bi torej terjal kazalni zaimek, iz katerega je mogoča izpeljava predmetnega odvisnika, v tem primeru pa seveda raba vejice ni sporna, najbolj smiselno pa bi bilo morebiti celotni prvi stavek zamenjati z »... zadovoljstva pri delu pa se naučimo doma ...«.

Delati in (tega), da smo srečni pri delu, pa se naučimo doma, ob starših, ki prihajajo iz službe, zadovoljni ali razočarani, izpolnjeni ali izčrpani.

3.2 Protivnost: da ali ne?

Pri svoji analizi besedil sem velikokrat naletel tudi na stavčne strukture, kjer sta uporabljena veznik *in* ter nikalnica *ne*, ko se je treba vedno znova odločiti, ali postaviti vejico ali ne, sami novinarji oziroma pisci pa se postavitvi vejice (očitno po svojem občutku) izognejo. Tu sem se tudi sam znašel pred zanimivo dilemo, saj ni vedno mogoče enoznačno odgovoriti na vprašanje, ali gre za protivno razmerje ali podajanje zgolj še neke nove informacije. Nikjer še nisem zasledil kake širše obravnave na to temo znotraj publikacij ali v obliki samostojnega članka, zato si bom pri razjasnitvi tega vprašanja deloma pomagal s Slovenskim pravopisom deloma z odgovori znotraj jezikovne svetovalnice, kjer na različna jezikovna vprašanja in dileme odgovarjajo za to usposobljeni strokovnjaki.

SSKJ in Slovenska slovnica J. Toporišiča veznik *in* opredelita kot večfunkcijski veznik, saj se lahko rabi v vezalnem, protivnem in posledičnem priredju, poleg teh prirednih odnosov pa lahko zaznamuje vsaj še vzročno-sklepalno razmerje. (Toporišič 2000: 434) Protivna raba *in* je stilno zaznamovana (v SSKJ ji je pripisan kvalifikator ekspr.); oba priročnika kot nezaznamovano zamenjavo za takšen *in* navajata veznik *pa*, oba pa tudi navajata, da pred protivno rabljenim *in* stoji vejica (delno povzeto po odgovoru Tine Lengar Verovnik v Jezikovni svetovalnici). Za lažjo predstavo, kako je videti omenjena zadrega, navajam primere iz analiziranih besedil.

3.2.1 Primeri povedi z veznikom *in* v protivni vlogi

Slovenski pravopis v čl. 307 (v podpoglavju Stavčni enakovredni deli) navaja zgled za protivno vlogo veznika *in*, kjer to vlogo nakazuje ravno uporabljena vejica (in možnost nadomestitve z drugim protivnim veznikom): *Mimo mene si šel, in (= vendar) se nisi oglasil*. Podobno vlogo lahko opravlja tudi zveza *in ne*, kadar je vsebinsko razmerje med deloma povedi protivno:

In tak »strokovnjak« potem opravlja svetovalno delo učiteljem praktikom, ki lahko temelji kvečjemu na »kako bi bilo, če bi bilo« in ne na »kaj je uresničljivo tukaj in zdaj«. (Vzgojna šol funkcije. Kje se nam je zataknilo?, objavljeno 2. 5. 2017)

Pri zapisanem primeru bi torej lahko zaznali negacijo, nasprotje predhodnega vedenja, kar nas utrjuje v prepričanju, da se je lektor odločil pravilno, ko je poved pravopisno popravil na naslednji način:

In tak »strokovnjak« potem opravlja svetovalno delo učiteljem praktikom, ki lahko temelji kvečjemu na »kako bi bilo, če bi bilo«, in ne na »kaj je uresničljivo tukaj in zdaj«.

Ob naslednjem primeru pa naša lektorska samozavest rahlo zbledi, saj ponuja raznovrstno interpretacijo, kaj pravzaprav razmerje sporoči. Znova se lahko odločimo, da gre za negacijo, hkrati pa nam občutek narekuje, da je tu mogoča vezalnost, ki vpeljuje dodatno informacijo, pretvorba veznika *in* v katerega izmed protivnih pa v nas pušča vtis okornosti ali nesledenja stavčni in vsebinski logiki znotraj povedanega.

Vedno več absurdnih primerov se dnevno zvrsti v učiteljevem delavniku (mimogrede, raziskava je pokazala, da učitelji delajo povprečno 50 ur na teden), saj je le-ta uravnan po pravniški in ne po življenjski logiki. (Vzgojna šol funkcije. Kje se nam je zataknilo?, objavljeno 2. 5. 2017)

Na portalu je mogoče najti popravljeno različico, ki sledi logiki, da veznik *in* v kombinaciji z nikalnico *ne* izraža protivnost.

Vedno več absurdnih primerov se dnevno zvrsti v učiteljevem delavniku (mimogrede, raziskava je pokazala, da učitelji delajo povprečno 50 ur na teden), saj je ta uravnan po pravniški, in ne po življenjski logiki.

3.3 Večbesedni enodelni vezniki

Izraz večbesedni enodelni vezniki izhaja iz Toporišičeve Slovenske slovnice (Toporišič 2000: 427) in označuje sklope drug poleg drugega stoječih veznikov, ki jih med seboj ne ločujemo z vejico. V tako naslovljenem poglavju želim najprej opozoriti na zadrege že pri poimenovanju posameznih sklopov večbesednih enodelnih veznikov, saj jih glede na funkcijsko oziroma skladdenjsko vlogo in njihovo sestavo ni mogoče strpati v eno kategorijo. Vendar pa to verjetno ne bo razrešilo vseh zadreg pri normiranju stave vejice v sodobnih publicističnih besedilih, ki terjajo takojšnje odzivanje in stavo vejice, ki ne bi zmotila občutka za normo in

bi navsezadnje omogočila tudi lažje razumevanje samega besedila. Temu deloma že sledijo novejši normativni priročniki v poskusu delne razvrstitve (SP 2001: § 327–333), vendar Marta Kocjan Barle opozarja na to, da vključitev nekaterih netipičnih vezniških zvez v SP terja premislek, kaj podobnega manjka in kako jih smiselno umestiti v okvir slovarskih gesel (Kocjan Barle 2015: 55).

3.3.1 Primeri povedi z večbesednimi enodelnimi vezniki

Prvi primer nakazuje zvezo prirednega in podrednega veznika, pomensko pa lahko nanju seveda gledamo kot na enodelni veznik, ki vpeljuje podredni stavek:

Torej, če bi se kdo obregnil ob njeno lepoto, bi jih fino dobil po nosu. (Izjava Andreja Stareta, objavljena pod rubriko Citat za prebrat dne 6. 3. 2017)

Iz zgoraj zapisanega sledi, da vejico opustimo, zelo široka interpretacija pa bi nam morda lahko narekovala oziroma dovoljevala stavo vejice, če bi to dokazovali tako, da je avtor izjave skušal naslovnike dodatno motivirati k pozornosti, kakšne posledice lahko nosi neko dejanje. Se pravi, bi vejico lahko upravičili tudi prozodijsko, če si med veznikoma *torej* in *če* dovolimo dolg premolk oziroma vnaprejšnji poudarek. V popravljeni različici besedila je mogoče ugotoviti, da lektor tega ni interpretiral tako in je vejico na pričakovanem mestu odpravil:

Torej, če bi se kdo obregnil ob njeno lepoto, bi jih fino dobil po nosu.

Težko pa bi pustili veliko interpretativnih možnosti v naslednjem primeru, ko gre zopet za sklop prirednega in podrednega veznika *ampak da*, ki vpeljujeta oz. enotno gledano vpeljuje protivno razmerje:

Nevarnosti, da se v prihodnosti avtomobilska industrija ne bi razvijala, kot se zdaj, se skušajo tovarne in tudi Slovaška republika s svojo gospodarsko politiko izogniti tako, da na Slovaškem ne bi imeli samo montaže za avtomobilske proizvajalce, ampak, da bi prispevali tudi k raziskavam in razvoju novih tehnologij. (Slovaki so se z reformami avtomobilskega posla lotili čisto drugače kot mi, objavljeno 8. 3. 2017)

Logična posledica je spodnji popravek v končni različici:

Nevarnosti, da se v prihodnosti avtomobilska industrija ne bi razvijala, kot se zdaj, se skušajo tovarne in tudi Slovaška republika s svojo gospodarsko politiko izogniti tako, da na Slovaškem ne bi imeli samo montaže za avtomobilske proizvajalce, ampak da bi prispevali tudi k raziskavam in razvoju novih tehnologij.

Naslednjega primera strogo pomensko in skladiščno gledano ni mogoče povsem enako razumeti, saj gre za, kot poenostavi Pravopis, vendar ne ponudi nobene nadaljnje razlage, dele večbesednega veznika. V ta tip sodijo še *kljub temu da*, v primeru če ...

»/.../ V primeru da to drži, bi kadilci potrebovali večje količine kofeina, da dosežejo isti učinek,« dodaja Munafo, ki dopušča, da sta kofein in nikotin povezana tudi skozi moč navade. (Kadite? Zaradi tega si morda želite še več kave., objavljeno 25. 2. 2017)

Tu o popravku in odpravi vejice seveda ni dvomov, kar se je izkazalo tudi v popravljeni različici na spletu, se pa v praksi v podobnih primerih včasih tovrstni vezniki zamenjujejo z enobesednimi vezniki (*kljub temu da* zamenjujemo s *čeprav*, v primeru *da* pa s *če*). Seveda je to z vidika piščočega in posledično tudi lektorja preprosta rešitev, ki odpravi zadrego, tudi ekonomičnost v jeziku bi lahko upravičila tovrstni poseg, spet drugi pa bi nam lahko očitali pretiran poseg v besedilo. In v tem primeru bi imeli celo prav, saj gre za citat intervjuvanega, torej si lektor ni dovolil tovrstnega posega in je odpravil samo vejico:

»/.../ V primeru da to drži, bi kadilci potrebovali večje količine kofeina, da dosežejo isti učinek,« dodaja Munafo, ki dopušča, da sta kofein in nikotin povezana tudi skozi moč navade.

Del iste skupine je tudi spodnji primer, ko gre pomensko gledano za zvezo časovnega prislova *medtem* in veznika *ko*, ki pa označujeta isto jezikovno stvarnost, zato vejica med njima seveda ni potrebna, kar pa se v rabi ni potrdilo:

Medtem ko »poceni« denar napihuje trge in obrestne mere vztrajajo pod ničlo, zakonodajalci poskušajo posojilnim trgom zagotoviti večjo stabilnost. (Banke bodo morale preverjati tudi odhodke posojilojemalcev, objavljeno 13. 3. 2017)

V isti problemski sklop lahko umestimo tudi večbesedne veznike *potem ko, zdaj ko ...*, ki vedno znova terjajo naslednji lektorski popravek:

Medtem_ko »poceni« denar napihuje trge in obrestne mere vztrajajo pod ničlo, zakonodajalci poskušajo posojilnim trgov zagotoviti večjo stabilnost.

Velikokrat pa zadrego povzroči tudi primerjalni veznik *kot*, kot ga poimenuje Toporišič (Toporišič 2000: 624). Naslednji primer priča o tem:

Gospodarsko nedvomno stojijo veliko bolje, kot, če avtomobilski industriji ne bi odprli vrat. (Slovaki so se z reformami avtomobilskega posla lotili čisto drugače kot mi, objavljeno 8. 3. 2017)

Tudi tu je lektor »opravil izpit«:

Gospodarsko nedvomno stojijo veliko bolje, kot_če avtomobilski industriji ne bi odprli vrat.

3.4 Izpuščanje veznikov

Po analogiji obravnave vprašanja rabe vejice ob večbesednih enodelnih veznikih bi bilo lahko naslednje poglavje pravzaprav podpoglavje prejšnjemu, na drugi strani pa prav zato, ker si po vestnem pregledovanju v Slovenskem pravopisu sploh ni zaslužilo svoje alineje, ga začenjam kot takega: kot samostojno poglavje. Kot da zadrege pri stavi vejice ne bi bile dovolj velike, se v praksi pojavljajo primeri, kjer gre za izpuščanje veznikov. Pri lektoriranju tovrstne dileme največkrat povzroči izpuščen veznik *in sicer* (kot večdelni veznik bi ga lahko obravnavali znotraj predhodnega poglavja), ki ga verjetno zaradi bolj tekoče berljivosti oziroma ekonomičnosti avtorji v svojih prispevkih izpustijo. Ne smejo pa zapostaviti njegove pojasnjevalne narave, kar samo po sebi posledično terja stavo vejice, spodnji primer pa tega v rabi ne izkazuje.

Dobiček iz poslovanja družbe je upadel za 40,5 odstotka_na 98,9 milijona evrov, dobiček iz poslovanja z amortizacijo pa za 27,4 odstotka_na 180,7 milijona evrov. (Krka leto 2016 zaključila z 31 odstotkov nižjim dobičkom kot predlani, objavljeno 2. 3. 2017)

Lektor oziroma svetovalec za jezik se je upravičeno odločil za naslednjo stavo vejice, kar je mogoče argumentirati z izpuščenim veznikom, hkrati pa se je odrekel morda res nepotrebnemu in odvečnemu posegu z lastnim dodajanjem, kar je v spodnjem zapisu nakazano v oklepajih, tega istega veznika:

Dobiček iz poslovanja družbe je upadel za 40,5 odstotka₂ (in sicer) na 98,9 milijona evrov, dobiček iz poslovanja z amortizacijo pa za 27,4 odstotka₂ (in sicer) na 180,7 milijona evrov.

3.5 Fonetični vidik – alternativni vidik

V tem delu smo se na podlagi analize primerov besedil in stave v vejice v njih osredotočili na skladijski vidik obravnave, vendar pa nekateri ne prav redki primeri, ki jih bom navedel spodaj, od nas terjajo premislek, ali lahko v slovenskem normiranju pravopisja vendarle lahko začnemo govoriti tudi o stavčni fonetiki, ko utemeljujemo rabo vejice, kar za zdaj še meji na revolucijo v pojmovanju in normiranju stave vejice. Dafne in Osrajnikova v svojem članku ugotavljata, ali in v kolikšni meri govorniki slovenščine upoštevajo stavčno fonetiko pri postavljanju vejice, in sicer ko vdihnejo, postavijo vejico. Ker izhajata iz prepričanja, da je težavnost stave vejice povezana tudi s (pre)zapletenimi in slabo segmentiranimi pravopisnimi pravili, kot sem ugotavljal tudi sam v predhodnih poglavjih, se osredotočata predvsem na mesta, kjer je bilo na podlagi raziskav ugotovljeno, da prihaja do največjih razhajanj med kodifikacijo in realno rabo jezika (Dafne, Osrajnik 2015: 493).

Pravila v Slovenskem pravopisu 2001, za katera za zdaj kaže, da ne puščajo nobene alternativne postavitve vejice, velevalo, da samostalniških zvez, ki so sicer nastale iz odvisnika – kar pomeni, da jih lahko kaj zlahka razvijemo nazaj v odvisnik –, z vejico ne smemo ločiti od preostalega dela povedi (SP 2001: § 333). V SP je v istem členu naslednji zgled: *Ob slovesni podelitvi bralnih značk osnovnošolcem (= Ko so slovesno podelili bralne značke osnovnošolcem) je govoril tudi šolski ravnatelj.* Prvi naš analizirani primer izkazuje nasprotno od norme, saj se je avtor članka očitno po načelu fonetičnega poteka oziroma premora v povedi vendarle odločil, da jo postavi:

Prav zaradi Kia Motors₂ se je v domovino vrnil Jozef Bače, ki se je zaradi slabih gospodarskih razmer, v katerih so se v devetdesetih letih znašli številni mladi, podal v

tujino /.../ (Slovaki so se z reformami avtomobilskega posla lotili čisto drugače kot mi, objavljeno 8. 3. 2017)

Lektor je tu na podlagi norme vejico umaknil in seveda ni pustil odprtih dilem.

Prav zaradi Kia Motors_se je v domovino vrnil Jozef Bače, ki se je zaradi slabih gospodarskih razmer, v katerih so se v devetdesetih letih znašli številni mladi, podal v tujino /.../

V nadaljnjih dveh primerih pa močno izstopajo predvsem napake stave vejice po prislovnih zvezah s predlogoma *po* in *kljub*, tendenca stave prozodične vejice pa kaže na to, da se fonetične značilnosti prenašajo v njeno stavo, ti trendi pa, kot že rečeno, močno nasprotujejo trenutni kodifikaciji.

Tukaj je šlo za odločitev, da bomo_2 kljub velikemu gradbenemu in tehničnemu posegu v dvorano, poskušali najprej razumeti in spoštovati arhitekturno zasnovo, na koncu pa /.../ (Arhitekturna odgovornost je zelo velika, saj arhitektura ni moda, ampak traja bistveno dlje časa, objavljeno 3. 4. 2017)

Lektor si drugega kot odprave vejice ni dovolil, saj je norma še vedno enoumna in jasno postavljena.

Tukaj je šlo za odločitev, da bomo kljub velikemu gradbenemu in tehničnemu posegu v dvorano poskušali najprej razumeti in spoštovati arhitekturno zasnovo, na koncu pa /.../

Po dveh zbirkah kratke proze_2 sem vedela, da bo sledil roman, torej daljša forma, in to je bila Kronosova žetev. (Mojca Kumerdej: Z umetnostjo stopim v polje, iz katerega izstopim drugačna, objavljeno 17. 3. 2017)

Poved je zdaj videti tako:

Po dveh zbirkah kratke proze sem vedela, da bo sledil roman, torej daljša forma, in to je bila Kronosova žetev.

V poglavju o stavčno-nestavčno enakovrednih delih in skladišnji odpravi vejice je bila že obravnavana spodnja poved, tokrat pa nas raba vejice zanima s prozodijskega vidika, kjer vidimo, da jo je avtor postavil znotraj prvega stavka pred osebno glagolsko obliko, in sklepamo lahko, da mu je tako narekoval intonančni potek:

V prvem nastopu za TV Slovenija je predsednica Slovenskega državnega holdinga Lidia Glavina, pojasnila načrte s prodajo NLB-ja in Cimos, in kakšna so pričakovanja glede drugega tira. (Glavina: Postopno prodajo NLB-ja je predlagalo vodstvo SDH, ne politika, objavljeno 19. 4. 2017)

Lektorsko za zdaj ni mogoče ravnati drugače, kot je zapisano spodaj:

V prvem nastopu za TV Slovenija je predsednica Slovenskega državnega holdinga Lidia Glavina, pojasnila načrte s prodajo NLB-ja in Cimos in kakšna so pričakovanja glede drugega tira.

3.6 Kdaj je odprava vejice res nujna?

V naslednjem primeru bi, če smo zelo kreativni, zaznali problematično rabo vejice z dveh vidikov proučevanja: z vidika prozodijske rabe in vidika želenega poudarka znotraj povedi oziroma ko ločujemo izpostavek ali dostavek od preostalih delov povedi. Mimogrede, tu bi se na Slovenski pravopis težko naslonili, ker podobnega primera ne zasledimo v njem. Torej je rabo podčrtanih vejic mogoče opredeliti kot sporočevalčevo željo, da ta del znotraj obravnavane problematike še posebej izpostavi oz. dodatno pritegne bralčevo (naslovnikovo) pozornost, kar bi se tudi ob govornem sporočanju odrazilo v dveh premorih, to pa marsikateremu pisocemu narekuje postavitev vejice. (Dafne, Osrajnik: 494) Na drugi strani pa bi se morda marsikatero lektorsko pero hitro odločilo za pragmatizem in ekonomičnost in bi vejici preprosto izbrisalo, saj bi hitreje našlo argumente in teoretično podlago za slednjo odločitev, kar seveda ni narobe.

Raziskave kažejo, da se naši učenci, kljub povprečnemu številu ur pouka v primerjavi z drugimi po svetu, čutijo nadpovprečno obremenjene. (Vzgojna funkcija šole. Kje se nam je zataknilo, objavljeno 2. 5. 2017).

4 Sklepna analiza pridobljenih rezultatov

Obravnavana besedila so proizvod ne samo začetnega občutka, kaj zajeti v analizo, ampak tudi dolgoletnega dela na tem področju, torej praksa, ki se je, tako verjamem, izkazala v spodnjih številkah. Tudi vzorčno število besedil se mi zdi dovolj reprezentativno, da se pridobi vpogled, kje nastajajo največje zadrege. Nadaljnje razprave, ki bi vsebovale in problematizirale katerega izmed obravnavanih tematskih sklopov, bodo verjetno še kako koristne, ne samo s strokovnega vidika, ampak tudi vidika uporabnika ali pisca različnih besedil, ki je vsak dan pred morda celo istimi dilemami.

V uvodnem poglavju sem že omenil, da sem analiziral dvajset novinarskih besedil, od tega jih samo pet ni izkazovalo napačne rabe vejice, v preostalih 15 sem seštel posamezne primere, ki sem jih tudi vključil v svojo analizo, saj so ti številčno prevladali, zato sem se tudi odločil tako razdelati svoje diplomsko delo.

Tabela 4.1 Analiza novinarskih besedil

	Povedi z vrinjenimi stavki oziroma zapletene večstavčne povedi	Povedi z večbesednimi enodelnimi vezniki	Povedi z rabo veznika <i>in</i> v protivni rabi	Povedi, kjer je mogoče upoštevati prozodijski vidik
Število primerov napačno postavljene vejice ali alternativne stave vejice	16	10	4	4

Število primerov napačno postavljene vejice je bilo najvišje (16) znotraj zapletenejših povedih z več stavki na skladijsko gledano različnih ravninah in je najbolj odstopalo od drugih primerov napačne rabe, kar je dodaten dokaz, da si tovrstna raba zasluži še dodatno obravnavo v pravopisnem normiranju. Drugi po obsegu napak je sklop povedi, ki so vsebovale večbesedne enodelne veznike, primerov napačne rabe je bilo deset, kar je razmeroma visok odstotek glede na število besedil. Drugi primeri napačne stave vejice pa so

se nanašali na protivno rabo veznika *in* (4) ter alternativne vidike stave vejice (4), ki pa so tudi teoretično nezadovoljivo pokriti znotraj dosedanjih jezikovnih razprav. Kje, v kolikšni meri in na kakšen način normativno znova redefinirati ali dodatno pojasniti omenjena poglavja, je verjetno debata, ki spada v širši strokovni krog ne samo jezikoslovcev.

Dober primer sprotnega praktičnega in razumljivega podajanja teoretičnih osnov sta na primer Koroščeva termina levo- in desnosmerna vejica, to pa si upam trditi zaradi izkušenj v vsakdanji komunikaciji, kjer sem ob vsakokratnem tovrstnem pojasnilu vedno znova naletel na znak razumevanja piščočih, da je mogoče v tem prepoznati dovolj logično in razumljivo razlago. Verjetno pa je že skrajni čas, da podremo tudi mit, da pred *ki*, *ko*, *ker*, *da*, *če* vedno vejica skače, pred veznikom *in* pa nikoli. To pa je naloga dokaj zgodnjih izobraževalnih procesov, seveda tu mislim na osnovnošolsko izobraževanje ne samo učiteljev, ampak tudi do učencev prijaznih učbenikov.

5 Sklep

Po opravljeni analizi besedil in pregledu nekaterih teoretičnih razprav se je nekako potrdila moja domneva, da se bom pri svojem diplomskem delu srečal s številnimi dilemami pri rabi in stavi vejice, ki so se najbolj izkazale znotraj treh problemsko najobsežnejših in izpostavljenih poglavij. Iz svojih vsakdanjih izkušenj lahko potrdim, da delo z besedili terja vsakodnevni jezikovni premislek, da stvari preprosto – ob upoštevanju tolikokrat slišane »jezik je živ«, ki pa morda včasih služi zgolj kot prikladno opravičilo, da nekatere stvari nekritično prepustimo sproti rabi – niso zacementirane. Prav tako kot se spreminjajo okoliščine in zunajjezikovna dejanskost, se spreminjajo tudi kontekst, diskurz in druge okoliščine v komunikaciji, ki se slej ko prej odrazijo tudi v pisnih, ne samo govorjenih besedilih. Tu se mi vedno znova prikrade v zavest znana Wittgensteinova misel »meje mojega sveta so meje mojega jezika«. Zato so vedno znova potrebne refleksije že zapisanega in povedanega v jezikoslovju, saj kot sam razumem eno njegovih temeljnih nalog, mora sproti odgovarjati na spreminjajoči se tok razmerij, vprašanje časa, denarja in smiselnosti pa je, kako pogosto spreminjati normativne priročnike, da se tem ne bi moglo vedno znova očitati, da so zastareli ali pa pavšalno rečeno nedosledni.

Drugo vprašanje, ki se mi je postavilo, je, koliko osnovnega vedenja premore posameznik, ki je prisiljen tvoriti tudi zapletenejša besedila v vsakdanji rabi ali pa v prijavi na delovno mesto na primer, kam se obrniti po strokovno pomoč, ko ob njem ni svetovalca za jezik. Kdo lahko normativno opravi to vlogo v zadovoljivi in predvsem razumljivi razlagi? Novinarji na Multimedijem centru so morda v tem pogledu celo privilegirani, saj je ob nastajanju besedila lektor oziroma svetovalca za jezik neprestano navzoč, če ne drugače, po telefonu ali elektronski pošti. In sam sem vsakodnevno priča različnim pogovorom o jezikovnih vprašanjih, deloma pa je morda to povezano tudi z obremenjenostjo ali pritiskom, da je veliko stvari tako globoko jezikovno utrjenih in uveljavljenih, da bi morda alternativne rešitve ali drugačne interpretacije celo sprožile posmeh ali splošno negodovanje moža ali žene z rdečim svinčnikom, v današnjem svetu pa s prstom na tipki »delete« (brisalka).

Posvečanje diplomski problematiki pa me je navedlo še k enemu prepričanju, in sicer da ne moremo vsega bremena pravopisja in vzgajanja piscev naprtiti jezikovnim normativnim priročnikom, ker ti vendarle na nekaj perečih vprašanj, kot sem opazil z analizo opisanih primerov, odgovorijo neposredno ali med vrsticami. Logična navezava, komu še zaupati to

odgovorno nalogo, bi nas lahko usmerila tudi h kurikulum v osnovnih in srednjih šolah, predvsem pri poučevanju slovenskega jezika, ko bi pričakovali, da z že doseženo višjo stopnjo zavedanja o funkcionalnem opismenjevanju znotraj jezikovnega dela naslovijo oziroma obravnavajo primere v praksi, ki bodo del našega formalnega pisnega sporazumevanja vse življenje in za katere bolj ali manj upravičeno pričakujemo, da ne bodo čez nekaj mesecev povsem izginili ali postali neka obrobnost. Tu seveda mislim tudi na nekatere zadrege, ki sem jih obravnaval v diplomskem delu.

V tem sklepnem delu bi opozoril še na dva vidika novinarskega in lektorskega poklica znotraj tega. Od piscev besedil, v našem primeru novinarskih, se seveda pričakuje, da so mojstri svoje obrti. Jezik je njihovo glavno orodje, kar ne velja seveda samo za zmožnost bogatega strokovnega in metaforičnega ubesedovanja, ampak tudi upoštevanje osnovnih pravil pravopisa. Avtorjev slog tu namenoma pustimo ob strani, saj ga ob nespornem izkazovanju vedenja o prvinah iz predhodne povedi z lahkoto vzamemo kot njemu lastnega. Na tem mestu se postavi logično vprašanje, ali naš visokošolski sistem resnično poskrbi za ustrezno izobraževanje na tem področju, vendar ob upoštevanju tega, da tudi v medijih novinarskega poklica ne opravljajo ljudje samo s tovrstno izobrazbo, ampak diplomanti z različnih področij oziroma ved, to vprašanje lahko razširimo na vse visokošolske zavode. Ali ti v zadostni meri poskrbijo za dvig jezikovne zavesti, ki pritiče visoko izobraženemu piscu? Tu si ne bi upal odgovoriti ne pritrdilno ne nikalno, sam bi seveda želel, da je tako. Dozdajšnje izkušnje pa me žal puščajo rahlo pesimističnega, vendar si mogoče tu lahko pustim manevrski prostor za širšo raziskavo oziroma analizo v katerem drugem delu, vrednem višjega naziva.

6 Literatura

Dafne, Marko in Osrajnik, Eneja, 2015: *Slovenska vejica in stavčna fonetika - zakaj ne?* Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: FF (Obdobja, 34). 493–501.

De Beaugrande, Robert Alain in Dessler, Wolfgang Ulrich, 1992: *Uvod v besediloslovje*.

Dobrovljc, Helena, 2004. *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC SAZU (zal.).

Kocjan Barle, Marta, 2015: *Večbesedni enodelni vezniki v pravopisu in rabi*. Ur. Helena Dobrovoljc in Tina Lengar Verovnik. Ljubljana: Založba ZRC (Pravopisna razpotja). 55–76.

Korošec, Tomo, 2003: *K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001*. Slavistična revija 51/2. 247–266.

Košir, Manca, 1988: *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS. Ljubljana: Založba Park.

Slovenski pravopis, 2003. Jože Toporišič idr. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).

Smolej, Mojca, 2011: *Skladnja slovenskega knjižnega jezika. Izbrana poglavja z vajami*. Ljubljana: Študentska založba.

Tina Lengar Verovnik, 2012: *Pravopisna obravnava pristavčnosti*. Ur. Helena Dobrovoljc in Nataša Jakop. Ljubljana: Založba ZRC (Pravopisna stikanja).

Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska Slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

7 Spletni viri

A. Č., Glavina: Postopno prodajo NLB-ja je predlagalo vodstvo SDH-ja, ne politika. *MMC*. Datum objave: 19. 4. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/gospodarstvo/glavina->

postopno-prodajo-nlb-ja-je-predlagalo-vodstvo-sdh-ja-ne-politika/420225. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

A. Č., Kadite? Zaradi tega si morda želite še več kave. *MMC*. Datum objave: 25. 2. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/znanost-in-tehnologija/kadite-zaradi-tega-si-morda-zelite-se-vec-kave/415921>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

A. V., Kline užival v trenutku, ko sta bila Feuz in Jansrud za njim. *MMC*. Datum objave: 24. 2. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/sport/zimski-sporti/kline-uzival-v-trenutku-ko-sta-bila-feuz-in-jansrud-za-njim/415866>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Andrej Salobir, R. D., Jezikovni spletovalec: Od in ... pa ne samo do sestavljenih večbesednih enodelnih, marveč tudi do večdelnih veznikov. *MMC*. Datum objave: 31. 3. 2017. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/kultura/jezikovni-spletovalec/jezikovni-spletovalec-od-in-pa-ne-samo-do-sestavljenih-vecbesednih-enodelnih-marvec-tudi-do-vecdelnih-veznikov/423199>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

B. V., Torinsko sodišče ni priznalo posilstva ženske, ker se ni dovolj močno upirala. *MMC*. Datum objave: 25. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/svet/torinsko-sodisce-ni-priznalo-posilstva-zenske-ker-se-ni-dovolj-mocno-upirala/418199>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Barbara Balehar Drnovšek, Arhitektova odgovornost je zelo velika, saj arhitektura ni moda, ampak traja bistveno dalj časa. *MMC*. Datum objave: 3. 4. 2017. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/kultura/drugo/arhitektova-odgovornost-je-zelo-velika-saj-arhitektura-ni-moda-ampak-traja-bistveno-dalj-casa/418917>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Gorazd Kosmač, Banke bodo morale preverjati tudi odhodke posojilojemalcev. *MMC*. Datum objave: 13. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/gospodarstvo/banke-bodo-morale-preverjati-tudi-odhodke-posojilojemalcev/417149>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Gregor Prebil, Slovaki so se z reformami avtomobilskega posla lotili čisto drugače kot mi. *MMC*. Datum objave: 8. 3. 2017. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/zabava/avtomobilnost/novice/slovaki-so-se-z-reformami-avtomobilskega-posla-lotili-cisto-drugace-kot-mi/416490>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Izjava Andreja Stareta. *MMC*. Datum objave: 6. 3. 2017. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/sport/novice/andrej-stare/326586>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Jezikovna svetovalnica ISJFR ZRC SAZU, Protivnost veznika »in«. (December, 2014). Dostopno na: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/699/protivnost-veznika-in>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Jožica Frigelj, Vzgojna šola funkcije. Kje se nam je zataknilo?. *MMC*. Datum objave: 2. 5. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/kolumne/vzgojna-funkcija-sole-kje-se-nam-je-zataknilo/421147>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

L. L., T. H., Krka leto 2016 sklenila z 31 odstotkov nižjim dobičkom kot predlani. *MMC*. Datum objave: 2. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/gospodarstvo/krka-leto-2016-sklenila-z-31-odstotkov-nizjim-dobickom-kot-predlani/416313>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

L. L., Vlada: Izpolnili smo večino zastavljenih ukrepov za preprečevanje korupcije. *MMC*. Datum objave: 13. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/slovenija/vlada-izpolnili-smo-vecino-zastavljenih-ukrepov-za-preprecevanje-korupcije/416322>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Marko Golja, Mojca Kumerdej: Z umetnostjo stopim v polje, iz katerega izstopim drugačna. *MMC*. Datum objave: 17. 3. 2017. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/kultura/knjige/mojca-kumerdej-z-umetnostjo-stopim-v-polje-iz-katerega-izstopim-drugacna/417579>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Romana Kocjančič, Srečni pri delu?. *MMC*. Datum objave: 19. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/kolumne/srecni-pri-delu/417594>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

T. J., Zvezni sodnik Havajev zavrnil administracijo Donalda Trumpa. *MMC*. Datum objave: 20. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/svet/zvezni-sodnik-havajev-zavrnil-administracijo-donalda-trumpa/417741>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

T. K. B., Presenečenje za Maisie: v Igro prestolov prihaja Ed Sheeran. *MMC*. Datum objave: 13. 3. 2017. Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/zabava/iz-sveta-znanih/presenecenje-za-maisie-v-igro-prestolov-prihaja-ed-sheeran/417163>. (Dostopno dne 1. 10. 2018)

Izjava kandidata/kandidatke

Spodaj podpisani/a _____ izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem / ne dovoljujem

(ustrezno obkrožiti)

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata / kandidatke: